

Gyermekbarát igazságszolgáltatás

Az Európai Bizottság 2011-ben a gyermeki jogok uniós érvényesítése érdekében ütemtervet fogadott el, amelyben kiemelt szerepet kap a gyermekkori áldozatok és terheltek jogainak garantálása az igazságszolgáltatás rendszerében. Az ütemterv része, hogy 2012 a „gyermekbarát igazságszolgáltatás” éve Európában. A dolgozat a gyermekbarát igazságszolgáltatás eszméjének megszületésétől az európai folyamatok bemutatásán át a magyarországi helyzettel is foglalkozik.

„A gyermekek sokféleképpen kerülhetnek kapcsolatba az igazságszolgáltatással, például ha a szüleik elválnak, vagy nem tudnak megegyezni a gyermek elhelyezéséről, amennyiben bűncselekményt követnek el, vagy annak tanúivá, illetve áldozatává válnak, vagy ha menedéket kérnek. Ha a gyermekek olyan igazságszolgáltatással kerülnek kapcsolatba, amely nem gyermekbarát, a jogaikat számos korlátozás vagy sérelem érheti.”¹

A lisszaboni szerződés életbe lépése óta a gyermeki jogok védelme és érvényesülése egyre nagyobb hangsúlyt kap az Európai Unióban. Az alapjogi charta 24. cikke is elismeri, hogy a gyerekeket önállóan és függetlenül megilletik jogok, és kiemeli (megismételve az ENSZ gyermekjogi egyezményének alapelvét), hogy a gyerekeket érintő ügyekben és eljárásokban a „gyerekek mindenekfelett álló érdekét” kell elsődlegesen szem előtt tartani.

A regionális európai normák mellett az egyetlen globális gyermekjogi dokumentum, az ENSZ 1989-ben elfogadott gyermekjogi egyezménye is hatályos az unió teljes területén, hiszen valamennyi uniós tagállam aláírta és ratifikálta a dokumentumot.²

A globális és regionális folyamatok összhangjának eredményeként az új évezred első évtizede a gyermeki jogok területén jelentős előrelépéseket hozott Európában. Ennek a folyamatnak egyik kiemelkedő állomása a 2006-os év, amikor a Bizottság *Az EU gyermekjogi stratégiája felé* címmel közleményt tett közzé. Ez a dokumentum már nemcsak a tagállamok vonatkozásában, hanem az unió külső politikájában is fókuszba állította a gyermeki jogok érvényesülésének elősegítését.

¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az EU gyermekjogi ütemterve. COM(2011) 60., 6. o.

² Valójában az Egyesült Államokon és Szomálián kívül az ENSZ valamennyi tagállama aláírta és ratifikálta a gyermekjogi egyezményt.

„A Bizottság ennek révén olyan struktúrákat³ alakított ki, amelyek célja az uniós intézmények gyermekjogi kérdések kezelésére vonatkozó kapacitásainak megerősítése, megte-remtve ezáltal a tényeken alapuló szakpolitikák alapjait, és fokozva az érdekeltekkel való együttműködést.”⁴

A gyermeki jogok minden korábbinál markánsabb deklarációja az unió politikájában és kommunikációjában azt is jelenti, hogy az egyes szakpolitikákban is határozottabban meg kell jelenniük a gyermeki jogoknak – azaz annak a gondolkodásnak, amely szem előtt tartja a gyermekek szükségleteinek és érdekeinek óvását, védelmét és érvényesülésének előmozdítását. Ez a folyamat jelentős paradigma-váltásnak tekinthető, amelynek következménye, hogy a jövőben nem születhet olyan uniós dokumentum, szakpolitikai döntés vagy iránymutatás, amelynek megalkotásakor ne lettek volna figyelemmel a gyermekek jogaira.

Az EU gyermekjogi ütemterve – az ENSZ gyermekjogi egyezményében rögzített jogok érvényesülésének támogatásán túlmenően – az unió valódi hozzáadott értékének tekinti (egyebek között) a gyermekbarát igazságszolgáltatás ügyét. Az ütemterv megfogalmazása szerint: *„az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegének erősítése az egyik legfontosabb intézkedés az EU gyermekjogi ütemtervének keretén belül”⁵.*

A „gyermekbarát igazságszolgáltatás” fogalmának megszületése

Az Európa Tanács 2010 novemberében megszövegezett irányelve szerint az Európai emberi jogi egyezmény és az Európai Emberi Jogi Bíróság esetjoga alapozza meg az ENSZ gyermekjogi egyezményével együttesen az igazságszolgáltatás gyermekbarát tételének szükségességét. A joghoz való hozzáférés, a fair tárgyalás és az ehhez kapcsolódó egyéb jogok, mint a tájékoztatáshoz, a meghallgatáshoz, a jogi védelemhez és a képviselőhöz való jog, a demokratikus berendezkedésű társadalmakban érvényesülő olyan alapjogok, amelyek egyenlően illetnek meg mindenkit – így a gyermekeket is. A gyermekbarát igazságszolgáltatás koncepciójának is ezek a jogok (illetve ezek összessége) az alapjai.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás tartalmi elemei már sokkal korábban ki-munkálódtak és megjelentek nemzetközi dokumentumokban és ajánlásokban, mint hogy maga a fogalom önálló életre kelt volna.

³ Az Európai Gyermekjogi Fórum és annak irányítócsoportjai/a bizottsági szolgálatközi csoport/a Bizottság gyermekjogi koordinátora.

⁴ A Bizottság közleménye... i. m. 3. o.

⁵ Uo. 6. o.

A globális színteret vizsgálva, az ENSZ normaalkotási folyamatában ilyen (eszmei és fogalmi) előzménynek tekinthető: a pekingi szabályok (1985), a havanai szabályok (1990) és a rijádi irányelvek (1990)⁶ a fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó minimumszabályokról, a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelméről és a fiatalkori bűnelkövetés megelőzéséről. Ez után, 2005-ben született meg a bűncselekmények gyermekkorú áldozatainak és tanúinak védelméről szóló ENSZ-irányelv (ECOSOC Res 2005/20), majd 2008-ban egy iránymutatás a gyermekek igazságszolgáltatásáról, és 2009-ben az alternatív gondoskodásról. Ezek a dokumentumok még mindig nem használják a gyermekbarát igazságszolgáltatást (*child-friendly justice*) expressis verbis, noha tartalmukban vitathatatlanul arról szólnak, hogyan érvényesíthető az igazságszolgáltatási rendszerben a gyermekjogi megközelítés, a gyermekek szükséglete szerinti jogalkalmazás. A 2008-as ENSZ-dokumentum a gyermeki igazságszolgáltatást definiálva hangsúlyozza, hogy a gyermekjogi egyezményben foglaltaknak megfelelően minden 18 éven aluli gyermeknek, aki kapcsolatba kerül az igazságszolgáltatási rendszerrel – akár mint áldozat, akár mint tanú vagy terhelt, vagy esetleg az államigazgatás körében, a felügyelet, gondoskodás, védelem kérdésének rendezésére indult eljárásban érintett fél –, a jogait és alapvető érdekeit tiszteletben kell tartani. Ennek megfelelően az alapelvek⁷:

1. Biztosítani, hogy a gyermek mindenképp álló érdekét veszik elsődlegesen figyelembe.
2. Tisztességes és egyenlő eljárást garantálni minden gyermeknek – a hátrányos megkülönböztetés minden formájától mentesen.
3. Segíteni a gyermeket abban, hogy véleményét szabadon kifejtthesse és azt meg is hallgassák.
4. Megvédeni minden gyermeket a bántalmazástól, kizsákmányolástól és erőszaktól.
5. Minden gyermeket méltóságának tiszteletben tartásával kezelni.
6. A jogi garanciák és védelem szavatolása minden eljárásban.
7. A megelőző szemlélet (prevenció) hangsúlyozása a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőpolitikában.
8. A gyermek szabadságtól való megfosztását csak végső esetben és csak a lehető legrovidebb időtartamra lehet alkalmazni.

⁶ The UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (the Beijing Rules), the UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (the Havana Rules), the UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (the Riyadh Guidelines).

⁷ Guidance Note of the Secretary-General: UN Approach to Justice for Children. September 2008. http://www.unicef.org/protection/RoL_Guidance_Note_UN_Approach_Justice_for_Children_FINAL.pdf

9. A gyermekjogi megközelítést minden jogalkalmazói eljárásban érvényre kell juttatni.

A 2008-as ENSZ-dokumentumban felsorolt iménti alapelvek és a 2006-os uniós stratégia is előrejelezte a gyermekbarát igazságszolgáltatás önálló terminus technicusának megjelenését, hiszen integrált megközelítést hirdettek. Mindkét szöveg felhívja a figyelmet arra, hogy a gyermeki jogok és a gyermeki igazságszolgáltatás alapelvei többé nem kezelhetők külön a jogrendszer egészétől. A jogállami működés azt feltételezi, hogy a gyermeki jogok beépülnek a jogi, szociális jóléti, igazságszolgáltatási rendszerek működésébe – az érintett szakemberek felelősségét is felébresztve a gyermeki jogok tekintetbevétele és érvényesülése érdekében. Ha paradigmaváltásról beszélhetünk (az unió szintjén) a stratégia kapcsán, akkor a 2008-as ENSZ-iránymutatás erre még jobban ráerősít az integrált megközelítés kihangsúlyozásával.

Az első dokumentum, amelyben maga a kifejezés is megjelenik, nem az ENSZ vagy az EU égisze alatt született, hanem az Európa Tanácsban.

Európa Tanács a gyermekbarát igazságszolgáltatásért

Az Európa Tanács (ET) dokumentumai között a gyermekbarát igazságszolgáltatással foglalkozó 2010-es irányelv⁸ közvetlen előzményének tekinthető:

- a menedékkérők letartóztatásával foglalkozó (2003) 5. számú ajánlás;
- a fiatalkorú elkövetőkkel való foglalkozás új útjairól és a fiatalkorúak igazságszolgáltatásáról szóló (2003) 20. számú ajánlás;
- a bentlakásos intézményekben élő gyermekek jogairól szóló (2005) 5. számú ajánlás;
- az európai börtönszabályokról szóló (2006) 2. számú ajánlás;
- a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó európai szabályokról szóló (2008). 11. számú ajánlás; valamint
- a gyermekek erőszakkal szembeni védelmének integrált nemzeti stratégiáinak irányelvről szóló (2009) 10. számú ajánlás.

Ezeket az ajánlásokat maga az ET-irányelv tekinti előzménynek, de ha tágabbra nyitjuk a fókuszot, akkor a 2006-os *Építsünk egy Európát a gyerekeknek és a gyerekekért* elnevezésű programjáig kell visszanyúlnunk, amelyben több mint száz ET-ajánlást és más dokumentumot sorolnak fel normatív (és filozófiai) előzményként.⁹

⁸ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice. Elfogadva 2010. november 17-én, a 1098. számú Miniszteri Tanácskozáson. Kiadva: 2011. május 31.

⁹ http://www.coe.int/t/dg3/children/other%20langauges/TANGRAM%2005-10_en.pdf

Maga a gyermekbarát igazságszolgáltatás kifejezés az európai igazságügy-miniszterek 28. konferenciáján (Lanzarote, 2007. október) elfogadott nyilatkozatban szerepel először, és átfogó jelleggel a 2010-es irányelv foglalkozik vele. Az ET-dokumentum szerint a „gyermekbarát igazságszolgáltatás” fogalma: *A gyermekbarát igazságszolgáltatás egy olyan igazságszolgáltatási rendszert jelent, amely garantálja, tiszteletben tartja és hatékonyan érvényre juttatja valamennyi gyermeki jogot az elérhető legmagasabb színvonalon, az alábbiakban rögzített alapelvek szem előtt tartásával és a gyermek fejlettségének, érettségi fokának és az ügy körülményeinek figyelembevételével. Így a gyermekbarát igazságszolgáltatás jellemzői különösen az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, a gyermek életkorának megfelelő, gyors, az emberi méltóságot tiszteletben tartó, a gyermeki jogokat elismerő és figyelembe vevő rendszer, amelyben érvényre jut a gyermek joga az eljárásban való részvételre, az eljárás megértésére, a magán- és családi életének tiszteletben tartására és a méltóságára.*

Mindezeknek megfelelően a gyermekbarát igazságszolgáltatás a következő elvek, kulcsszavak szerint értelmezhető: részvétel, a gyermek mindenekfelett álló érdeke, méltóság, védelem a hátrányos megkülönböztetéstől és a jogállamiság (*rule of law*) (lásd következő fejezet). Ezeknek az eljárást megelőzően (döntően a rendőrséggel kapcsolatban), az eljárás alatt mindvégig és utána is (a jogerős döntés megérte, végrehajtása érdekében) érvényesülniük kell.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás elemei

Alapvető elvek a gyermekbarát igazságszolgáltatásban:

- részvétel,
- a gyermek mindenekfelett álló érdekének érvényesülése,
- méltóság,
- védelem a diszkriminációval szemben,
- a jog uralma (arányosság, jogszerűség, ártatlanság védelme, tisztességes eljáráshoz való jog, jogi képviselőhöz való jog, bíróság előtti eljáráshoz való jog, fellebbezéshez való jog).

A gyermekbarát igazságszolgáltatás általános elemei:

- információhoz való hozzáférés,
- tanácsadáshoz való jog,
- a magán- és családi élet védelme,
- biztonság (speciális védelmi intézkedésekhez való jog, ha például a gyermek sérelmére elkövetett cselekmény terheltje a szülő, de idetartozik a másodlagos viktimizációtól való védelem is),

- szakemberek képzése (valamennyi igazságszolgáltatási szakember, aki gyermekkel kerül kapcsolatba),
- szakmaközi megközelítés (különböző szakmák közötti együttműködés),
- szabadságtól való megfosztás korlátai (csak legvégső esetben, a lehető legrövidebb időtartamra, a családi kapcsolatok fenntarthatósága mellett).

A gyermekbarát igazságszolgáltatás *elemei* az eljárást *megelőzően*:

- a büntethetőségi korhatár nem lehet túl alacsony, és jogszabályban kell rögzíteni,
- alternatív eljárások és elterelés lehetőségének megteremtése (például mediáció),
- a gyermek megfelelő tájékoztatása (az eljárási alternatívákról, jogi lehetőségekről stb.),
- a bíróságokon kívüli eljárásban is megfelelően kell gondoskodni a gyermek számára a jogi képviselőről,
- a rendőrségnek tiszteletben kell tartania a gyermeki jogokat/megfelelően kell tájékoztatnia a gyermeket minden releváns tényről, körülményről/nem lehet gyermeket felnőttel együtt fogva tartani/az ügyészségnek örködni kell a rendőrségi eljárás gyermekbarát mivolta felett.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás *elemei* az eljárás *folyamán*:

- hozzáférés a bíróság előtti eljáráshoz,
- jogi képviselő és tanácsadás,
- jog a meghallgatásra és a vélemény kifejtésére,
- a sürgősségi kérés elkerülése az eljárásban,
- gyermekbarát környezet és gyermekbarát nyelv használata az eljárásban,
- a gyermek meghallgatását képzett szakemberek végezzék,
- kerülni kell a gyermekkorú sértett és a terhelt személyes találkozását az eljárásban,
- a gyermek tanúvallomásának audiovizuális rögzítése (és későbbi felhasználása) a többszöri vallomástétel elkerülésére,
- szakmai protokoll kidolgozása és alkalmazása a gyermekek meghallgatására,
- a gyermek mindenekfelett álló érdekének és jóllétének elsődlegessége.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás *elemei* az eljárás *után*:

- kérés nélkül végrehajtás,
- a határozat megfelelő elmagyarázása a gyerekeknek,
- a családjogi ügyekben a gyereket érintő döntés kikényszerített végrehajtása csak végső esetben lehetséges,
- jogi tanácsadás az eljárás lezárulta után is a gyermek és családja részére (lehetőleg szerint ingyen),

- bűnelkövető gyermek esetén a kiszabott büntetésnek konstruktívnak, a gyermek egyéni szükségleteit figyelembe vevőnek kell lennie, amely a társadalmi reintegrációt is segíti.

Az érvényesülés érdekében a legfontosabb garancia – az ET-irányelvben foglaltak és az EU-ütemterv szerint is – a participáció mellett az eljárásban érintett gyermek tájékoztatása és a megfelelő tanácsadáshoz, képviselőhöz való jog szavatolása. „A gyermekek akadályokba ütközhetnek jogi képviseletük vagy bírósági meghallgatásuk tekintetében. Hasonlóképpen az is előfordulhat, hogy a gyermekek és képviselőik nem kapnak megfelelő tájékoztatást ahhoz, hogy élhessenek a jogaikkal, vagy megvédhessék érdekeiket a bírósági eljárás során. Felnőttként bánhatnak velük, anélkül hogy minden esetben megadnák számukra a szükségleteiknek és sebezhetőségüknek megfelelő biztosítékokat, és megtörténhet, hogy a gyermekek nehezen tudják feldolgozni a helyzetet. A gyermekek jogi érdekeinek magas szintű védelme szempontjából alapvető követelmény, hogy ténylegesen hozzáférjenek az igazságszolgáltatáshoz, és részt vegyenek a közigazgatási és bírósági eljárásokban.”¹⁰

A gyermekek, életkoruknál és fejlettségükönél fogva külön védelemre tarthatnak igényt – a gyerekek egyes csoportjai pedig ezen túlmenően is kitüntetett figyelmet és fokozott védelmet kell hogy élvezzenek. Idetartoznak:

- a fogyatékkal élő gyerekek,
- a kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolás és gyermekkereskedelem áldozatai,
- menedékkérő és kísérő nélküli kiskorúak¹¹,
- a roma kisebbséghez tartozó gyerekek¹²,
- szökésben lévő és eltűnt gyerekek,
- az oktatási rendszerből kiesett, tanköteles korú gyerekek, valamint
- bántalmazás áldozatává vált gyerekek.¹³

¹⁰ A Bizottság közleménye... i. m. 8. o.

¹¹ A menedékkérő és kísérő nélküli kiskorúak tekintetében az igazgatási célú fogva tartás tilalmát, az eljárási garanciák bevezetését, a gyerekek megfelelő képviseletének megoldását és a gyermekek eltűnésének megelőzését tekinti kiemelt feladatnak az ütemterv.

¹² „Különösen nyugtalanító az EU-ban élő roma gyerekek helyzete, akik számos tényező miatt kiváltképpen sebezhetőek, és rossz egészségi állapot, rossz lakhatási körülmények, nem megfelelő táplálkozás, kirekesztés, diszkrimináció és erőszak fenyegeti őket.” A Bizottság közleménye... i. m. 11. o.

¹³ A gyermekbántalmazás tekintetében az ütemterv külön kiemeli az online bántalmazás és zaklatás kockázatát: „A gyermekek a modern technológia tekintetében is különösen sebezhetőek. Az online technológiák kivételes lehetőségeket nyújtanak a gyerekeknek [...] de a gyerekek különösen sebezhetőek, amikor káros tartalmakkal és viselkedésformákkal találkoznak az audiovizuális médiában és az interneten.” Uo. 12. o.

Gyermekbarát igazságszolgáltatás Magyarországon

Uniós tagállamként, az ET tagjaként és a gyermekjogi egyezményt ratifikáló ENSZ-tagállamként hazánk is a bemutatott nemzetközi dokumentumok égisze alatt kell hogy kialakítsa a saját stratégiáját és koncepcióját a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítására.

Az első konkrét lépést, amely kifejezetten a „gyermekbarát igazságszolgáltatás nevében” történt, a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet jelenti. A rendelet értelmében 14 éven aluli gyermek meghallgatására (kötelezően) csak ilyen, speciálisan kialakított szobákban kerülhet sor. Ez után az új Btk. 2012. február 10-én társadalmi vitára bocsátott koncepciójában is *expressis verbis* megjelent a gyermekbarát igazságszolgáltatás követelményeinek jobban megfelelő normanyag kialakításának igénye.

Természetesen az EU-ütemtervben és az ET-irányelvben meghatározott követelmények jelentős része már beépült a magyar jogrendszerbe. A magyar igazságszolgáltatási rendszerben érvényesülő gyermeki jogok:

1. Alapvető/általános gyermeki jogok, amelyek minden gyermeket mint önálló jogalanyiságú személyt megilletnek. Ezek:
 - a gyermek mindenekfelett álló (legfőbb) érdeke figyelembevételének kötelezettsége,
 - a megkülönböztetés tilalma,
 - a gyermekeknek nyújtandó különleges (államilag garantált) védelem szükségességét kimondó alapelv (védelem a kizsákmányolással és az erőszakkal szemben),
 - a gyermek joga az élethez és az egészséges fejlődéshez, a megfelelő életszínvonalhoz,
 - a gyermek személyiségi jogainak tiszteletben tartása – személyes adatainak, képmásának, hangfelvételének felhasználása korlátozott,
 - a gyermek joga arra, hogy szülőjétől csak akkor válasszák el, ha a gyermek legfőbb érdekében az szükséges,
 - a gyermek joga a meghallgatásra és a véleménynyilvánításra,
 - a gyermek joga a magánélethez (az önkényes beavatkozás tilalma),
 - a gyermek joga az oktatáshoz;
2. Speciális gyermeki jogok, amelyek az igazságszolgáltatási rendszerrel (akár áldozatként, akár elkövetőként, akár más szerepben) kapcsolatba kerülő gyermeket illetik meg. Ezek:

- a fiatalkorúak igazságszolgáltatása el kell hogy térjen a felnőttekétől,
 - a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának célja a gyermek fejlődése, a társadalomba való beilleszkedése,
 - szülő vagy törvényes képviselő jelenléte az eljárásban,
 - a bírósági tárgyaláson a nyilvánosság teljes vagy részleges kizárásának lehetősége,
 - a gyermekkori áldozatok rehabilitációjának kötelezettsége,
 - fiatalkorú és felnőtt őrizeteselek/élítéltek elkülönítésére vonatkozó rendelkezés,
 - a kötelező és ingyenes alapfokú oktatás a személyes szabadságától megfosztott (őrizetben lévő) gyermeket is megilleti, és a középfokú oktatást számukra is hozzáférhetővé kell tenni,
 - a gyermekek gazdasági célú kizsákmányolásának (gyermekmunka, gyermekpornográfia stb.) és kereskedelmi célú szexuális kizsákmányolásának (gyermekkereskedelem, gyermekprostitúció stb.) törvényi tilalma, az áldozattá vált gyermekek védelme, a megelőzés érdekében a szükséges állami intézkedések megtétele,
 - a gyermek joga a késedelem nélküli eljárásra (soronkívüliség elve);
3. Az igazságszolgáltatás rendszerében érvényesülő általános jogok és jogelvek (függetlenül az érintett személy életkorától). Így:
- ártatlanság vélelme,
 - tisztességes eljárás elve,
 - az emberi méltóság és a magánélethez való jog garantálása az eljárásban,
 - jogorvoslat lehetősége az eljárásban,
 - ne lehessen senkit bűncselekmény elkövetésével gyanúsítani, vádolni vagy abban bűnösnek nyilvánítani olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a hazai, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény (nulla poena sine lege elve),
 - tanúvallomás-tétel megtagadásának joga (nem lehet senkit arra kényszeríteni, hogy önmaga ellen tanúskodjék, vagy beismerje bűnösségét).

Ha a gyermeki jogokat a szerint csoportosítjuk, hogy az igazságszolgáltatás mely területén érvényesülnek (*lásd táblázat*), akkor azt tapasztaljuk, hogy (érthető módon) a büntetőeljárásokban fogalmazódik meg a legtöbb olyan speciális alapelv, amely a 14 éven aluli, illetve a 14–18 éves gyerekeket védi. A gyermekeket érintő családjogi és más polgári jogi, illetve egyéb (például menekültügyi/idegenrendészeti) eljárásokban a gyermekek védelmére vonatkozó állami szerepvállalás jóval kisebb. Főbb területei: a gyermek meghallgatására vonatkozó szabályok, a képviselő (érdekellentét miatt, vagy a hiányzó cselekvőképesség

okán), valamint az eljárások időbeliségére vonatkozó rendelkezések (soronkívüli-ség, speciális eljárásokra vonatkozó határidők – lásd: hathetes döntéshozatali határidő a jogellenesen külföldre vitt vagy visszatartott gyermekek ügyeiben).

Táblázat
Gyermeki jogok

Gyermeki jogok a polgári jog területén	Gyermeki jogok a büntetőjog területén	Gyermeki jogok nemzetközi relevanciájú ügyekben (jogellenes gyermek-eltétel, idegenrendészet stb.)	Gyermeki jogok a végrehajtásban
Soron kívüli eljárás			
Gondozó/törvényes képviselő jelenléte az eljárásban			
A gyermek jogainak képviselője			A bírósági határozat végrehajtásánál jelen lehet a gyámhivatal munkatársa
Speciális szabályok/részben elkülönült intézményrendszer	Teljesen elkülönülő anyagi jogi szabályok/elkülönült intézményrendszer		Elkülönült intézményrendszer/ speciális szabályok
A gyermek meghallgatásának speciális szabályai	A gyermek meghallgatásának részleges korlátozása (14 év alatt) és speciális szabályai		
Speciális ismeretekkel felvértezett szakemberek alkalmazásának kötelezettsége (például gyermekpszichológus)			
A gyermekvédelmi intézményrendszer jelenléte az eljárásban (környezettanulmány, tanúkénti meghallgatás stb.)			
A nyilvánosságra és a közvélemény tájékoztatására vonatkozó speciális szabályok			

A hatályos magyar joganyagban az igazságszolgáltatási rendszerben érvényesülő gyermeki jogok elszórtan jelentkeznek. Ez a nemzetközi tapasztalatok szerint is általánosnak tekinthető.

A gyermeki jogok direkt megsértésére a magyar jogrendszerben csak kevés példát találunk, ezek megszüntetése azonban alapvető fontosságú, ha a gyermekbarát igazságszolgáltatás adaptációjára vonatkozó uniós előírásokat komolyan vesszük. Ilyen feladat a szabálysértési törvényben szereplő, a fiatalkorúak elzárására vonatkozó szabályozás megváltoztatása, vagy a fiatalkorúak bíróságára (pontosabban annak megszüntetésére) vonatkozó rendelkezés újragondolása.

Mindezek alapján megállapítható, hogy Magyarországon nem a joganyag, hanem annak érvényesülése, azaz a jogalkalmazás a legnagyobb probléma. Ennek alapvető oka az a tény, hogy az igazságszolgáltatásban dolgozó szakemberek számára hiányzik az egységes felkészültséget nyújtó, a gyermekbarát igazságszolgáltatás követelményének megfelelő eljárást lehetővé tevő tréning, képzés, továbbképzés, rendszeres oktatás, strukturált felkészítés. Ennek hiányában a meghallgatás, a tájékoztatás, az információadás, a képviselő – azaz a gyermekbarát igazságszolgáltatás – alapelvei sérülnek.

Összegzés

Kutatási tapasztalatok szerint minél fiatalabb életkorban fordul elő a bűnelkövetés, annál nagyobb az esély a bűnismétlésre, a bűnöző életmód kialakulására. Arra nézve is vannak kutatási eredményeink, hogy a gyermekkorban elszenvedett bántalmazás, a bűncselekmény sértettjévé válás fokozza a jövőbeni, ismételt áldozattá válás esélyét. A gyermekkori tapasztalatok meghatározók a felnőtt életünkre. Ekkor alapozódik meg az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmunk, vagy veszítjük el a hitünket abban, hogy méltósággal és a jogaink tiszteletben tartása mellett vállalhatunk felelősséget a tetteinkért, vagy szereznek érvényt részvételünkkel az állam büntetőhatalmának. Akárhonnan nézzük is, az igazságszolgáltatási rendszer gyermekbaráttá tétele nem öncél. Fontos alapköve a jogállamiságnak, gyermekeink védelmének, és a jövő felnőtt generációi számára zsinórmértékül szolgálhat – nemcsak saját életük, de társadalmi felelősségvállalásuk tekintetében is. Ezért is fontos, hogy ne csak a jogszabályok szintjén érvényesüljön, hanem a mindennapi gyakorlatban is.